

Förstudie – Regional Förnyelse Jämtland Härjedalen

PEAK INNOVATION 2024 04 28

Innehåll

1.0 Sammanfattning	3
2.0 Definition, begrepp och termer	5
3.0 Inledning	9
4.0 Bakgrund	10
5.0 Empiri och exempel att lära av	15
6.0 Analys och diskussion	19
7.0 Det finansiella europeiska stödsystemet i svårnavigerad förändring	26
8.0 Handlingsplan för framtida samverkansprojekt för att främja smartspecialisering i aktörssystemet	31
9.0 Slutsatser	33
10.0 Källförteckning	35

1.0

Sammanfattning

Under perioden maj 2023 till april 2024 har Region Jämtland Härjedalen och Europeiska Regional Utvecklingsfonden (ERUF) finansierat en förstudie för att utveckla färdigheter för smart specialisering. Projektet är sökt inom specifikt mål 1.4 inom ERUF och syftar till att stödja satsningar som har potential att bygga kapacitet och relevanta ekosystem för att utveckla färdigheter för smart specialisering, strukturomvandling och entreprenörskap. Målsättningen med genomförda förstudieinsatser är att de ska bidra till ökad kapacitet för god styrning av de regionala strategierna för smart specialisering.

Fokus i denna förstudie har varit att undersöka, tydliggöra och kartlägga de förutsättningar som finns på systemnivå för hur utförarnivån i innovations-ekosystemet i Jämtlands län kan arbeta för att utveckla färdigheter för smart specialisering. Vilka flaskhalsar och inlåsningseffekter som idag återfinns i våra stödjande system med utgångspunkt från våra geografiska förutsättningar där vårt län definieras som en lågdensitetsekonomi med ett entreprenöriellt regionalt innovationsekosystem i norra Sveriges inland. Förstudien ska kartlägga och ge en nulägesbild och strategi framåt för att kunna bygga en värdeskapande och effektiv stödjande samverkans- och innovationsstruktur.

Förstudien har inhämtat kunskap från aktuell forskning och praktiska initiativ som analyseras utifrån länets regionala förutsättningar och behov. Målet var att ta fram kunskapsunderlag som kan ligga till grund för ett framtida samverkansprojekt i syfte att bidra till de utmaningar som adresseras specifikt mål 1.4.

Parallellt med den här förstudie har liknande förstudier genomförts av andra aktörer i det Jämtländska innovationsekosystemet som haft ett mer sektoriellt fokus – Torsta AB (Gröna Näringar), IUC Z-Group (Tillverkande industri) och Coompanion Jämtland Härjedalen (Socialt och kooperativt företagande samt KKN).

Sammanfattning av resultat och slutsatser

Förstudien identifierar att regionen och de regionala aktörerna i en stark samverkan kan skapa acceleration i genomförandet av regionens S3 strategier genom tydligare ansvarsområden och mandat, plattformar för kunskapsutbyte, gemensamma och tydliga målbilder. Därigenom får vi en större gemensam förmåga att driva den regionala utvecklingen och överbrygga våra gemensamma utmaningar. Tillsammans integreras vi i nationella och globala sammanhang för att dra skalfördelar som kan skapa en möjlighet att accelerera utvecklingsprocessen.

Genom att skapa en större tydlighet och ansvar i aktörssystemet kan vi som region lösa och förekomma de hinder som förstudien har identifierat. Några av de utmaningar som förstudien kommit fram till kan summerat till en komplex flora av flaskhalsar och inlåsningseffekter i systemet. Prioritering bör ges till de aktörer som besitter den bästa kunskapen och kan utveckla den bästa kapaciteten, för att framgångsrikt kunna bidra till konkret utveckling av regionens smarta specialisering (S3).

Slutsatsen är att vi kan arbeta mer framgångsrikt med de komplexa regelverken och värdekedjor för finansiering av ett aktörssystem, om vi fokuserar på en starkare och tydligare samverkan mellan aktörerna och nyttjar varandras unika förmågor på ett optimalt sätt för att nå våra gemensamma ambitioner.

I en påtaglig, oförutsägbar och föränderlig omvärld med stora osäkerhetsfaktorer kring hur framtida politik kommer att utformas och påverka vårt läns förutsättningar är en stark rekommendation och slutsats att skapa ett snabbfotat och spetsigt aktörssystem, som genom sin spets och kunskap kan stödja den regionala utvecklingen och de förutsättningar som ställs i ett komplex system.

Förstudiens förslag till framtida samverkansprojekt som har potentialen att kan göra stor skillnad för innovationsekosystemet i Jämtlands län består efter analysarbetet av tre delar:

- Skapa aktörsdriva, resurseffektiva och funktionella plattformar inom styrkeområdena där aktörer ges förutsättningar att bygga kapacitet och samlas kring prioriteringar. Dessa plattformar kan ses som de **operativa noderna** för att skapa "verkstad" av de regionala strategierna, då dessa aktörer är de som besitter den bästa expertisen inom de olika områdena. Det återfinns önskemål i aktörssystemet för mötesplatser där konkret "action" kan skapas och formas som idag inte får samma utväxling i de flertalet olika "samtalsforum" som många aktörerna lägger tid i. Plattformarna rekommenderas att byggas upp utifrån en **missiondriven approach** i syfte att från ett holistiskt perspektiv kunna sätta en färdplan som skapar en riktning mot gemensamma mål och prioriteringar.
- Etablera en **tvärfunktionell funktion** för att främja möjligheterna till samarbete mellan dessa aktörsdriva plattformar för att stimulera interaktion och kunskapsutbyte och eliminera stuprörseffekter. Funktionen ska även kunna ses som ett **verktyg för plattformarna** för att kunna dela resurser och kompetenser som är svåra för de olika aktörerna att ha "in-house" idag. En efterfrågad kompetens från aktörer är exempelvis expertis om ansökningsförfarande av extern finansieringen framförallt till den nationella och internationella konkurrensutsatta medlen. Vidare skulle den tvärfunktionella funktionen kunna agera som aktörplattformarnas **marknadsföringsplats** och brygga ut i de Europiska sammanhangen.
- **Integrera det regionala aktörssystemet** och innovationsekosystemet på nationell och internationell nivå för att hitta **skalfördelar** och samarbetsytter och med andra aktörer inom både norra Sverige och övriga NS-PA-området som delar liknande geografiska utmaningar. För länets aktörer skulle en integrering på sikt leda till att vi **snabbare kan blir relevanta** i den konkurrensutsatta programmen på europeiskt nivå där vi idag har både dålig närvaro och en stor avsaknad av kapacitet att arbeta oss in.

Östersund den 30 april 2024

Daniel Eurenus – Peak Innovation

2.0

Definitioner, begrepp och termer

I denna rapport återfinns olika typer av definitioner, begrepp och termer. Nedan redogörs vad som avses med dessa.

SME

Benämningen av SME, (små och medelstora företag) i EU:s definition¹ är att medelstora företag avses företag med färre än 250 anställda och en årsomsättning som inte överstiger 50 miljoner EUR, små företag avses företag med färre än 50 anställda och en årsomsättning överstiger 10 miljoner EUR och mikroföretag avses företag med färre än 10 anställda och en årsomsättning som understiger två miljoner EUR.

NUTS-områden

NUTS står för "Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques" och är EU:s hierarkiska regionindelning som introducerades Eurostat 1988. Den används av EU för att indela medlemsländerna och deras regioner i tre olika administrativa och statistiska enheter – NUTS 1 (Stora regioner/landsdelar), NUTS 2 (Mellanstora regioner/landskap) och NUTS 3 (Små regioner/storstäder)

Innovationsekosystem

Begreppet innovationsekosystemet i denna rapport pekar på ett system med en mångfald av aktörer från olika branscher och sektorer som genom sina verksamheter påverkar innovationsförmågan i regionen eller geografi. Ett innovationsekosystem består av flera underliggande innovationssystem som kan vara kopplade till olika branscher eller teman. I vissa fall finns nära samverkan och samarbete mellan dessa aktörer, i andra fall agerar de oberoende av varandra.

Färdigheter för smart specialisering

Färdigheter för smart specialisering är en formulering som kommer från den europeiska regionala utvecklingsfondens (ERUF:s) program. Det är namnet på det fjärde specifika målet för det politiska målet 1, Ett smartare Europa genom innovativ och smart ekonomisk omvandling. På konkret nivå handlar det om de kunskaper och kompetenser som behövs för att utveckla och genomföra smarta specialiseringsstrategier.

God styrning

God styrning, som definieras i Bilaga IV till EU:s Förordning 2021/1060 och är en central del av kraven för smart specialisering i den nuvarande ERUF-programperioden. Det innebär en tydlig strategisk planering och genomförande med delaktighet och samarbete mellan olika intressenter. Dessutom krävs tillräckliga resurser, kontinuerlig övervakning och utvärdering, samt transparens och ansvarsskyldighet. Flexibilitet och anpassningsförmåga är också viktiga för att hantera förändrade omständigheter och utmaningar över tid.

¹ https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/sme-definition_en

Komparativa styrkor och -fördelar

I vårt sammanhang refererar komparativ styrka och -fördelar till situationen där en region har en överlägsenhet inom ett visst område i jämförelse med andra regioner. Det kan innebära att aktörer i regionen är bättre på att producera eller utföra något än sina konkurrenter, antingen på grund av naturresurser, tekniska kunskaper eller andra faktorer. Att identifiera och utnyttja komparativa fördelar är viktigt för att skapa konkurrensfördelar som främjar tillväxt och utveckling.

Agglomerationsfördelar

Fördelar som uppstår när ekonomiska aktiviteter och människor koncentreras i geografiska områden, särskilt i städer och tätbefolkade regioner

Lågdensitetsekonomi

En lågdensitetsekonomi är symtomet på ett område med en liten befolkningsmängd som påverkar tillgång till arbetskraft, svaga förbindelser med externa marknader och större städer, små lokala marknader som erbjuder ett begränsat utbud av varor och tjänster, ett starkt beroende av primära sektorer och första bearbetningsled, arbetstagare som till stor del har låga kvalifikationer. Små lokala skattebaser, högre enhetskostnader för tillhandahållande av offentlig service och begränsad administrativ kapacitet.

Regionalt aktörsekosystem

Begreppet regionalt aktörsekosystem avser i denna rapport det nätverk av olika aktörer inom Jämtlands län och den miljö de skapar tillsammans. Dessa aktörer kan vara företag, entreprenörer, organisationer som aktivt arbetar inom näringslivs- och innovationsmiljöer i länet, forskningsinstitutioner, offentliga organ och investerare. Teorin är att en dynamisk och samarbetsinriktad miljö för innovation, kunskapsöverföring och tillväxt uppstår när aktörer med olika kompetenser, erfarenheter och resurser samverkar. Detta skapar en gynnsam miljö för kunskaps- och kompetensutveckling, vilket är avgörande för innovationsdriven tillväxt – ett fungerande innovationsekosystem. Detta system är en central komponent för att bygga och stödja en hållbar och konkurrenskraftig regional ekonomi.

Funktionellt område

Ett funktionellt område är ett geografiskt område definierat utifrån ekonomiska, sociala eller fysiska samband och interaktioner. Inom geografi och regional planering beskriver begreppet områden där det finns starka flöden av människor, varor, tjänster eller information, ofta över administrativa gränser som kommun-, läns- och landsgränser. Funktionella områden kan variera i storlek och omfattning, beroende på relevanta aktiviteter eller funktioner, och exempel inkluderar storstadsregioner, pendelområden och ekonomiska knutpunkter. I kontexten av platsbaserad europeisk politik är territoriella strategier och hållbar regional utveckling ofta kopplade till funktionella områden. För regioner som har varierande förutsättningar och en diversifierad näringslivsstruktur, såsom vårt län, blir förståelsen av funktionella områden särskilt viktig för att utveckla en rättvis och effektiv politik.

Regionförstoring

Den teoretiska tanken med regionförstoringsbegreppet är att man genom att förena flera mindre regioner ska kunna skapa en större region med en mer varierad – och därmed effektivare – arbetsmarknad och större totala möjligheter för tillväxt.

Färdplaner/Handlingsplaner

Med färdplaner avser vi de rekommendationer och förslag på utvecklingsinsatser och projekt som vi kommer fram till efter att ha identifierat flaskhalsar och behov i en viss situation eller verksamhet. En färdplan är en planerad riktlinje som beskriver de specifika behoven och insatserna som behövs för att adressera och lösa dessa problem eller behov.

Utförarnivån i länets aktörsekosystem

Med utförarnivån i länets aktörsekosystem menar vi de aktörer i ekosystemet som aktivt deltar i och genomför insatser och projekt. Dessa aktörer är bland andra: företag, entreprenörer, organisationer som arbetar inom näringslivs- och innovationsmiljöer, forskningsinstitutioner och offentliga organ. På utförarnivån sker det praktiska och operativa genomförandet av åtgärder som syftar till utveckling och innovation. Det kan handla om att skapa och implementera nya produkter, processer, tjänster eller teknologier. Den här nivån står i kontrast till den strategiska nivån där beslutsfattare och politiska organ, inklusive Regionerna, fastställer övergripande mål, prioriteringar och strategier som styr länets utveckling och som ger riktlinjer för utförarnivån. Att skilja mellan utförarnivå och strategisk nivå är viktigt för att tydliggöra ansvarsfördelning och effektiv resursanvändning. Det underlättar kommunikation och samarbete mellan aktörer och säkerställer en balans mellan kortsiktiga utföranden och långsiktig strategisk inriktning. Denna uppdelning bidrar inte bara till en mer organiserad och samordnad tillväxt och utveckling, utan är också avgörande för att hantera den begränsade kapaciteten i vårt läns småskaliga organisationer, i vårt län inkluderar det också Regionen – som är Sveriges minsta.

Inläsningseffekt

Inläsningseffekt uppstår när beslut eller investeringar begränsar möjligheten att välja eller utforska andra alternativ i framtiden. Det kan innebära att en tidigare gjord investering i en viss teknologi eller metod gör det svårt eller kostsamt att övergå till en annan, även om den skulle vara mer lämplig eller effektiv.

Regionalt utvecklingsarbete

Regionalt utvecklingsarbete syftar till att främja tillväxt, innovation och hållbar utveckling inom en specifik region. Det omfattar planering, genomförande och uppföljning av strategier och åtgärder som syftar till att stärka regionens ekonomi, infrastruktur och sociala välfärd. Genom samarbete mellan olika aktörer såsom offentliga organ, näringsliv, akademi och civilsamhället strävar man efter att skapa en långsiktigt hållbar och konkurrenskraftig region. Regionalt utvecklingsarbete tar hänsyn till regionens unika förutsättningar, behov och potential för att skapa bästa möjliga förutsättningar för invånarna och näringslivet i regionen.

Northern Sparsely Populated Areas (NSPA)

Ett geografiskt område som utgörs av de fyra nordligaste länen i Sverige: Jämtland, Västernorrland, Västerbotten och Norrbotten, regionerna i norra och östra Finland: Centrala och Norra Österbotten, Kajanaland, Lappland, Nordkarelen samt Norra och Södra Savolax samt Nordnorges fylken: Nordland, Troms och Finnmark.

Strukturfonder

EU:s strukturfonder är finansiella instrument som syftar till att minska skillnaderna mellan regionerna samt att bidra till en förbättrad sammanhållning i Europa, minska de regionala skillnaderna och främja en hållbar tillväxt.

De vanligaste strukturfonderna som används av aktörer i Jämtlands län för att främja innovation och entreprenörskap är den Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF) som syftar till att stödja ekonomisk utveckling och sysselsättning i mindre utvecklade regioner genom investeringar i infrastruktur, näringslivsutveckling, innovation, utbildning och kompetensutveckling. Här återfinns även den flora av Interreg programmen som syftar till att utveckla samarbetet mellan länder för att de ska lära av varandra genom gemensamma program, projekt och nätverk.

Vidare återfinns även i länet ett nyttjande av Europeiska socialfonden (ESF+) som är ett finansiellt instrument som i huvudsak inriktar sig mot individer och ska främja möjligheter att utveckla regioner, individer, organisationer och företag i hela Sverige genom att bidra till att fler människor kan få ett arbete, eller den kompetens som arbetsmarknaden behöver. Det nya i denna programperiod är att det finns tillagt ett område (D) som riktar sig till de glesbefolkade regionerna Övre och Mellersta Norrland där insatserna kan bidra till att stärka lokala och regionala strukturer, och till utveckling och samverkan mellan olika organisationer.

Europeiska Sektorsprogrammen

Sektorprogrammet har till syfte att stödja ett specifikt område eller en viss sektor. Till skillnad mot strukturfonderna söks finansieringen inom sektorprogrammen i en europeisk konkurrens och det finns ingen öronmärkt finansiering till en specifik region eller land. Majoriteten av sektorprogrammen styrs från EU-kommissionen dit ansökningar skickas och beslutas om. Här återfinns i flertalet fall olika nationella kontaktpunkter som kan ge information om programmen och ansökningsförfarande, exempelvis svenska innovationsmyndigheten Vinnova. Exempel på ett av de viktigaste sektorprogrammen är Horisont Europa som är EU:s program för forskning och innovation med en budget på över 95 miljarder euro under programperioden 2021–2027. Målsättningen med Horisont Europa är bland annat att stärka EU:s vetenskapliga och tekniska grund, det europeiska forskningsområdet samt främja EU:s innovationskapacitet, konkurrenskraft och jobbskapande.

Entrepreneurial discovery process (EDP)

EDP-modellen är en metod för att främja en inkluderande och interaktiv process där olika aktörer såsom politiska beslutsfattare, näringslivet, stödsystem och akademiska institutioner m.fl. kan utforska och bidra med idéer och insikter för att främja ekonomisk utveckling. Modellen betonar samarbetet och kunskapsutbytet mellan aktörerna för att skapa en strategi för utvecklingsinitiativ.

3.0

Inledning

Under perioden maj 2023 till april 2024 har Peak Innovation AB genomfört förstudien Regional förnyelse Jämtlands län för att undersöka förutsättningarna för länets utförarnivå att utveckla färdigheter för smart specialisering. Förstudien finansierades av Region Jämtland Härjedalen och Europeiska Regional Utvecklingsfonden (ERUF). Förstudien genomfördes inom specifikt mål 1.4 inom ERUF och syftar till att stödja satsningar som har potential att bygga kapacitet och relevanta ekosystem för att utveckla färdigheter för smart specialisering, strukturomvandling och entreprenörskap. Målsättningen med genomförda förstudieinsatser är att de ska bidra till ökad kapacitet för god styrning av de regionala strategierna för smart specialisering.

Förstudiens syfte

Fokus i denna förstudie har varit att undersöka, tydliggöra och kartlägga de förutsättningar som finns på systemnivå för hur utförarnivån i Jämtlands län kan arbeta för att utveckla färdigheter för smart specialisering. Vilka flaskhalsar och inlåsningseffekter som idag återfinns i våra stödjande system med utgångspunkt från våra geografiska förutsättningar. Förstudien ska kartlägga och ge en nulägesbild samt förslag på strategi framåt för att kunna bygga en värdeskapande och effektiv stödjande samverkansstruktur. Detta ska presenteras i en handlingsplan med rekommendationer för framtida möjliga initiativ.

Förstudiens sammanhang

Parallellt med den här förstudie har liknande förstudier genomförts av andra aktörer i det Jämtländska aktörssystemet som haft ett mer sektoriellt fokus – Torsta AB (Gröna Näringar), IUC Z-Group (Tillverkande industri) och Coompanion Jämtland Härjedalen (Socialt och kooperativt företagande samt KKN).

Metodik

Metodiken för att besvara frågeställningarna i förstudien har fokuserat på en bred faktainsamling av rapporter, strategidokument, fallstudier, deltagande på konferenser och seminarium, samtal med intressenter och övriga källor som ansetts varit av relevans för förstudiens genomförande. Insamlingen av fakta har skett från regionala, nationella och internationella källor för att kunna göra en bred analys och för att skapa en förståelse för hur "ihopkopplingarna" i kedjan från regional nivå till EU-nivån ser ut, för att utförarnivån i länet nu och i framtiden ska kunna bidra till länets S3-arbete på ett bra och värdeskapande sätt. Vidare har förstudien haft en styrgrupp bestående av representanter från både regional till nationell nivå med olika spetskompetenser och bakgrunder inom regionalt utvecklingsarbete som varit ett viktigt bollplank och källa för kunskapsinhämtning. Vidare har även dialoger skett med tjänstepersoner och politiker inom Region Jämtland Härjedalen.

Att förstå inlåsningseffekter och flaskhalsar för att kunna bygga effektiva samverkansstrukturer för ett aktörssystem är en komplex väv på flera olika nivåer och berör så väl mjuka som hårda värden - från regionala aktörer till europeiska beslutfattare, regionala geografiska förutsättningar i förhållande till europeiska, nationell och europeisk politik både här och nu och vad som kan anas komma i en nära framtid, i ett idag kraftigt föränderligt samhälle.

Genom studerandet av olika källor från olika nivåer och igenom att "korskoppla" och se dem med objektiva och kritiska ögon har analyserna i slutrapporten arbetas fram. En begränsning som kan ses om en flaskhals är att det just nu pågår en mycket stor rörelse både inom nationell och europeisk policy som gör att förutsättningarna för upplåsning av inlåsnings effekter och flaskhalsar snabbt kan förändras.

En kompletterande styrka i genomförandet av förstudien är att den ingår som en av fyra parallellt genomförda förstudier som tar utgångspunkt i olika perspektiv från olika sektorer, för att skapa en djupare förståelse för länets förutsättningar och utmaningar på utförarnivån. Detta har varit en styrka att kunna "hjälpa varandra" för att besvara komplexa frågeställningar.

4.0

Bakgrund

Bakgrund Smart Specialisering

Bakgrunden till smart specialisering (S3) kan vi hitta tillbaka till EU:s övergripande mål om att främja regional utveckling och konkurrenskraft inom ramen för sin regionalpolitik. Begreppet Smart specialiseringsstrategi lanserades av EU-kommissionen under 2010 och där ordet **Smart** handlar om att identifiera regionens styrkor, **Specialisering** att prioritera bland flera möjliga forsknings och innovationsinvesteringar samt **Strategi** som omfattar att definiera en vision för regional innovation².

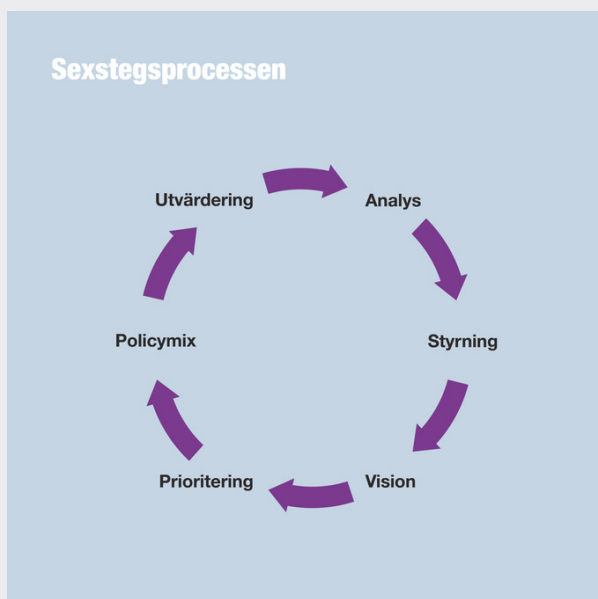
Smart specialisering är med ovan sagt en strategisk metod som syftar till att stärka den gemensamma innovationskraften inom EU³ genom att regionerna i unionen arbetar för att identifiera och prioritera områden med potential för hållbar tillväxt och internationell konkurrenskraft. Ett område kan se ut på många olika sätt. Det kan exempelvis vara vissa teknologier, utgöra en hel eller en del av en sektor, eller för att lösa en samhällsutmaning och att inom dessa identifiera områden för innovations- och policyåtgärder för framtida konkurrenskraft. Det återfinns idag över 180 smarta specialiseringstrategier framtagna på regional och nationell nivå inom EU⁴. Inom norra Europa lyfts bland annat Norrbotten och Finska Lappland fram som framgångsexempel inom S3-arbetet.

När det gäller framtagningen av S3 så förväntas den aktör som är regional utvecklingsansvarig (RUA) vara den som leder det strategiska arbetet, vilket för Jämtlands län är Region Jämtland Härjedalen. Processen för att ta fram en S3 följer en modell som omfattar sex stycken steg: analys, styrning, vision, prioritering, policymix och utvärdering och kallas ofta sexstegsmodell.

² Margareta Dahlström & Brita Hermelin - Smart specialisering som modell för regionalt utvecklingsarbete – regionalt ledarskap och nya former för samverkan (2022)

³ <https://tillvaxtverket.se/tillvaxtverket/omtillvaxtverket/varauppdrag/smartspecialisering.2556.html>

⁴ <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/>

(Källa: Region Jämtland Härjedalen)

Kortfattat innebär de olika stegen följande⁵:

Analys: Analysarbetet handlar både om att arbeta i perspektiv uppifrån och ner och nerifrån och upp för att identifiera möjliga prioriteringsområden och vilka aktörer som är viktiga att få med i processen.

Styrning: Ett sätt att arbeta är via styrgrupper. I gruppen rekommenderas regionala nyckelaktörer från olika sektorer i samhället att ingå, som kan ha en roll både för S3- strategin på ett övergripande plan, och för de prioriterade områdena.

Vision: Styrgruppen tar tillsammans med de deltagande aktörerna fram en gemensam vision för strategin och målbilder för aktiviteter man tänker utföra. Detta påpekas som viktigt för att få stöd av representanter från olika sektorer i samhället.

Prioritering: Val av prioriterade områden görs med hjälp av analysmaterialet och visionen av aktörerna tillsammans. Det ses som viktigt att det finns en kritisk massa av olika kompetenser inom området i regionen t.ex. i form av företag, utvecklingsaktörer, forskning mm. I rekommendationerna återfinns också att inte begränsa sig enbart till samarbete inom den egna regionen, utan också inkludera partner nationellt och internationellt.

Policymix: För varje prioriterat område bör man utveckla delstrategier och/ eller handlingsplaner som beskriver hur strategin ska genomföras.

⁵ <https://tillvaxtverket.se/tillvaxtverket/guiderochverktyg/guiderochverktyg/strategiforsmartspecialisering.6309.html>

Uppföljning: I samband med smart specialisering framhålls vikten av att processen är entreprenöriell och experimenterande. Detta gör att lärande, uppföljning och utvärdering är centralt i arbetet. Genom återkoppling förfinas och anpassas arbetet i takt med att omvärlden förändras. Uppföljning fokuserar på att processen fortlöper som den ska men kan även belysa om man arbetar med rätt prioritering av områden.

Ett steg som ofta lyfts fram som en central nyckelkomponent i olika sammanhang för att nå framgång i S3 arbetets och som ofta utgör en flaskhals är steget prioritering. Här krävs det en väl förankrad process och en helhetssyn genom flernivåsamverkan mellan olika aktörer från olika sektorer och geografier, för att säkerställa att strategin kan nå framgång. Framgång kräver även att det finns ett starkt och accepterat ledarskap.

Avslutningsvis när det gäller utvecklingen av S3-strategin i en region så är det viktigt att ta med sig att det inte är en "engångsprocess", utan ett kontinuerligt och levande utvecklingsarbete. I processen behöver det finnas insikt och beredskap för att nya områden kan uppstå när samhälle, näringslivsstruktur eller omvärld förändras - Det som är våra utpekade styrkor just här och nu, är inte säkert att de är desamma i framtiden.

Ytterligare viktigt att betona är att en S3-strategi är en platsbaserad strategi som utnyttjar de specifika resurser och tillgångar som en region har och fokuserar på att vidareutveckla dem, men att dessa strategier samtidigt även behöver kopplas mot andra regional, nationella eller europeiska satsningar för att de ska kunna dra nytta av varandra och bilda en helhet, både för den regionala innovations- och konkurrenskraften, men även EU:s gemensamma konkurrenskraft, sett ur ett globalt perspektiv.

Metodiken Entrepreneurial Discovery Process (EDP)

En central metod i prioriteringar av regioners S3 är det arbetssätt som benämns Entrepreneurial Discovery Process, EDP (på svenska Entreprenöriell upptäcktsprocess). Arbetssätt bygger förenklat på att den verkliga kunskapen om potentialen för en regions unika styrkor och potential delas av dess aktörer i systemet. Betydelsen av EDP är grundat i erfarenheten att det inte finns någon central eller överordnad funktion som har ett allmänt svar på frågan om vilka prioriteringar som kommer att bli framgångsrika i framtiden, utan kontinuerliga behov av dialoger och insamling av erfarenheter är mycket centrala. Metoden bygger på en interaktiv botten - upp -process som syftar till att deltagare från olika miljöer (exempelvis policy, civilsamhälle, näringslivet, akademien) utforskar och bidrar med information om möjliga satsningar och identifierar utvecklingsområden som sedan utvecklas genom samarbete med flernivåinvolvning. Det innebär även att det blir ett samverkande ledarskap i framskridandet av S3 både i det strategiska arbetet liksom för att ge så goda förutsättningar som möjligt för utväxling, på det senare faktiska operativa genomförandet.

Smart Specialisering - Ett krav för att kunna ta del av finansiering

Sedan 2021 ställer EU-kommissionen krav på att varje region ska ha en smart specialiseringsstrategi samt uppfylla kraven på god styrning, för att kunna ta del av medel från Europeiska Regionala Utvecklingsfonden (ERUF).

De europeiska struktur- och investeringsfonderna (ESI), där ERUF ingår, har under en lång period utgjort ett mycket viktigt finansieringsinstrument för att tillgängliga insatser för tillväxt och innovation inom regional utveckling. Det gäller särskilt de regioner och de aktörer som haft en låg förmåga att söka eller nå framgång i finansieringsinstrument från nationella finansiärer som exempelvis Vinnova och Energimyndigheten, eller att nå de europeiska konkurrensutsatta medel från exempelvis sektorsprogrammen såsom Horisont Europa. Således är S3 och arbetet med att nå en nationell och internationell relevans av central betydelse för att få tillgång till relevanta finansieringsmöjligheter.

Smart specialisering i Jämtlands län

Region Jämtland Härjedalen presenterade i november 2020 länets smarta specialiseringsområden och lyfte fram följande fyra prioriterade områden⁶

Jord, skog och vatten som bygger på de platsbundna naturresurser som redan finns och som länet ser kommer att bli en allt viktigare resurs i framtiden.

Hållbar energi där de globala klimatförändringarna är en av de största utmaningarna i världen och där det i Jämtlands län anses finnas goda förutsättningar att ligga i framkant när det gäller att hantera dessa utmaningar genom vår hållbara energi.

Upplevelser där länet förkroppsligar kontrasten mellan stad, landsbygd, fjäll och kombinationen av svenska och samiska kulturen och näringar. Förutsättningar och behov kan variera beroende på inlandets geografi, men förmågan att skapa upplevelser som möter människors förväntningar finns överallt i regionen.

Digitala lösningar som ett horisontellt styrkeområde i länet, vilket innebär att det förutom att vara ett eget område också skär genom de andra styrkeområdena. Fem fokusområden under detta område är särskilt utpekade: välfärdsteknik, digital kompetens, affärs/verksamhetsutveckling, datadriven utveckling och innovation samt remote.

⁶ <https://www.regionjh.se/regionalutveckling/regionalutvecklingsansvar/jamtlandslan2050/smartspecialisering.4.4a3c293316e6bb217af2df2.html>

En bild av Jämtlands läns grundläggande förutsättningar i en europeisk kontext

Ser vi till Jämtlands län så tillhör det ett av Europas mest glest befolkade områden med sina 48 935 kvadratkilometer landyta (ett område som är lika stort som Nederländerna) och strax över 132 600 invånare. Antal kommuner i länet uppgår till 8 stycken varav 40 procent av befolkningen bor i Östersund. När vi talar om begreppet "gleshet" så kan det vara viktigt att ta med sig att ordet i EU-sammanhang ofta avser befolkningsmängden per kvadratkilometer. Här definieras begreppet "mycket glest" sådana strukturer som avser⁸ personer per kvadratkilometer. I NSPA-området⁷ som utgör de 14 nordligaste regionerna är befolkningsmängden 5 personer per kvadratkilometer och i Jämtlands län så lågt som 2,7 personer per kvadratkilometer. Detta kan även tas i relation att det i Jämtlands län bor c:a 1,3 procent av landets befolkning på 12 procent av landets yta.

I OECD:s pågående analys av Jämtlands län 2024 pekas vi fortsatt ut som ett län som är rikt på naturresurser och som präglas av en stark entreprenöriell företagaranda. Länet har även den högsta andelen ekologiskt jordbruk i landet och är även det tredje största skogslänet i Sverige. Tittare vi sedan vidare på länets konkurrenskraft pekar OECD på att vi kännetecknas av små och mikrostora företag med en diversifiering och platsbundenhet.

Andelen småföretag (med 1 till 9 anställda) utgör en stor majoritet av alla företag i länet. Denna struktur medför speciella utmaningar vad gäller specialisering och skalbarhet. Det påverkar i sin tur förutsättningar för konkurrenskraft, kompetensförsörjning, innovationskraft, investeringsfrämjande åtgärder liksom produktionseffektivitet.

Gällande länets exportvärden så uppgick det totala exportvärdet 2020 till 321 miljoner USD, vilket enligt OECD i absoluta tal är det minsta bland NSPA-regionerna, och motsvarar bara 5% av den genomsnittliga exporten i de svenska regionerna. Dock kan vi notera att EKN i sin analys⁸ över 2022 års siffror lyfter Jämtlands län och de mindre företagens betydelse som viktig för hela landet och där länets export har ökat till 4,5 miljarder kronor under 2022. För perioden 2018-2022 innebär det en procentuell ökning med 45%.

I ett ekonomiskt sammanhang så definieras Jämtlands län som en lågdenstetsekonomi som saknar de agglomerationsfördelar som genereras i täta strukturer vilket är en utmaning i många avseenden vad avser konkurrenskraft. OECD belyser att länets speciella företagsstruktur och behov av att övergå till en grön ekonomi inte fått ett tillräckligt erkännande från omvärlden. Detta medför att bland annat viktiga strategiska finansieringsprogram som exempelvis som fonden för en rättvis omställning (Just Transition Fund) inom ERUF med sina 17,5 miljarder euro, som syftar till att bland annat investeringar i omställningen mot klimatsmart och resurseffektiv teknik, inte i nog stor utsträckning tar hänsyn till länets behov.

⁷ De 14 nordligaste regionerna i norra Europa - Sverige: Jämtland, Västernorrland, Västerbotten och Norrbotten, regionerna i norra och östra Finland: Centrala och Norra Österbotten, Kajanaland, Lappland, Nordkarelen samt Norra och Södra Savolax samt Nordnorges fylken: Nordland, Troms och Finnmark.

⁸ <https://www.ekn.se/exportmagasinet/ekn-exportmagasin/50-procent-fler-svenska-exportforetag-pa-fem-ar/>

Tittar vi in i andra delar av norra Sverige har metallindustrin i Västerbotten och stålindustrin i Norrbotten bland annat fått finansiering från JTF för att ställa om sina värdekedjor. Här har även EU-kommissionen pekat på att Norrbottens smarta specialiseringsstrategi⁹ utgjorde en god grund för fondens utformning och användning.

5.0

Empiri och exempel att lära av

Vinnväxt Peak Innovation - Ett bevis för att länet varit Europaledande inom Smart Specialisering.

Efter ovan inflygning kan Jämtlands län delvis uppfattas som en region som har svåra förutsättningar att ta internationella spetspositioner. I detta sammanhang är det därför värt att lyfta är tidigare Vinnväxt initiativet Peak Innovation¹⁰ (ej att blanda ihop med nuvarande Peak Innovation Science Park). Vinnväxt var en tävling som utlystes av Sveriges innovationsmyndighet VINNOVA för att främja hållbar tillväxt i regioner.

Genom att prioritera långsiktig finansiering skulle regionerna ges förutsättningar att samordna näringsliv, akademi och offentlig sektor för att därigenom öka förmågan att utveckla och kommersialisera ny kunskap och teknik. Peak Innovation blev en av de miljöer som beviljades finansiering och gavs ett nationellt uppdrag att leda en framtidsatsning för tillväxt inom turism, sport och friluftsliv. Detta genom att stimulera forskning, innovation och affärsutveckling inom och mellan dessa branscher med visionen att Jämtlands län skulle utvecklas till internationellt ledande miljö för forskning, innovation och affärsutveckling inom det prioriterade styrkeområdet turism, sport och outdoor.

Andra framgångsexempel inom Vinnväxt var Paper Province i Värmland som fokuserar på framtidens skogsbaserade bioekonomi liksom Automation Region i Mälardalen som fokuserade på automationsindustrin.

⁹ https://utvecklanorrbotten.se/media/2chpwll3/smart_specialisering_200707_webb.pdf

¹⁰ <https://www.vinnova.se/globalassets/mikrosajter/vinnvaxt/dokument/vinnvaxt-i-halvtid.pdf?cb=20170412135110>

Redan 2013, 5 år efter att initiativet startade, lyftes Peak Innovation fram som ett europeiskt framgångsexempel på ett regionalt utvecklingsarbete som gett internationellt genomslag. Satsningen och den tydliga prioritering på styrkeområdet turism, sport och friluftsliv skapade ett nationellt och internationellt intresse¹¹. Återkopplingen från Stefan Zotti som då var en av EU-kommissionens högsta tjänstemän och arbetade med regionalpolitiska frågor i EU-kommissionären Johannes Hahns kabinett, uttryckte att Peak Innovation var **”Ett av de bästa exemplen han hade sett”** och att det var ett exempel som de vill lyfta fram för att inspirera andra europeiska regioner som jobbar med liknande utmaningar.

Det avspeglas även i den internationella utvärderingen¹² av Peak Innovation där klusterexperten Ifor Ffowcs-Williams från Nya Zeeland deltog. Han uttryckte i samband med utvärderingen att **”Jämfört med många andra klusterutvecklingsområden i världen där man arbetar i stuprör med dålig kontakt mellan regional ledning, näringsliv och universitet har ni här lyckats oerhört bra. ”Ert samarbete är unikt i ett internationellt perspektiv. Jag tror inte ni i den här regionen inser vilka internationella möjligheter ni har”.**

Det utvärderarna i EU liksom klusterexperten Ifor Ffowcs-Williams lyfte fram var Jämtlands läns förmåga att skapa samverkan i aktörsystemet. Vidare att regionen under perioden lyckats mobilisera har ett starkt regionalt ledarskap för att kunna stå för de prioriteringar, som då behövdes för att praktiskt utveckla ett regionalt styrkeområde.

I Peak innovation första verksamhetsberättelse (2008/2009)¹³ går även följande faktorer att utläsa som nyckeln till framgång inom Smart Specialisering.

*”Peak Innovations första verksamhetsår har präglats av **samverkan och mobilisering**. Vi tar nu tillvara på våra styrkor som finns i regionen och bygger samarbete i ett brett **partnerskap**. Ett partnerskap med fyra kulturer (4HeliX) bestående av näringslivet, universitetet, kommunerna och idrotten, som ska möjliggöra visionen för 2016”*

*”Regional mobilisering - Internationell forskning kring byggande av innovationssystem/ kluster visar att de riktigt stora effekterna vanligen kommer efter 12–15 år. En annan lärdom är att den viktigaste framgångsfaktorn för att lyckas bygga ett konkurrenskraftigt kluster är **tillit**. Därför har vi fokuserat på detta under det första året genom att **mobilisera** de olika aktörerna. Den brett sammansatta styrelsen och den drygt fyrtio personer starka Samhandlingsgruppen, med landshövding Britt Bohlin som ordförande, är viktiga funktioner i klustret. Regionens erkända vana av **samverkan** har underlättat vårt arbete med Peak Innovation. Ett glädjande bevis på detta är att Jämtlands läns landsting under året har beslutat att gå in som delägare och finansiär av verksamheten.”*

¹¹ <https://www.mynewsdesk.com/se/peakinnovation/pressreleases/eu-imponerade-av-peak-innovation-813911>

¹² Peak Innovation – An International Evaluation Östersund 16th-17th June 2011

¹³ Peak Innovation - VERKSAMHETSBERÄTTELSE 2008/2009

Historien visar att Jämtlands län, trots att vår geografiska utmaning har en inneboende potential att skapa nationell och internationell konkurrenskraft. Detta kräver dock en **stark aktörssamverkan**, en tydlig **prioritering** samt ett tydligt och accepterat **ledarskap** med drivkraften att **exekvera** på regionala styrkeområden.

Två nuvarande exempel på framgångsrikt arbete med Smart Specialisering

Två regioner som inom Norra Europa lyfts fram som goda exempel vad avser framgångar inom smart specialisering är Norrbotten och Finska Lappland. Inom ramen för denna förstudie har en djupdykning gjorts i Norrbottens S3 och det regionalt finansierade projektet RIT som lyfts fram som ett intressant framgångsexempel på att bygga upp en projektlogik för att utveckla ett S3 område.

Gällande Norrbottens S3 har den av flera EU-instanser lyfts fram som ett gott exempel på en regional strategi. Här pekas det på att strategin är baserad på en kombination av en stor mängd datadrivna underlag och multipla aktörsintervjuer för att säkra en värdeorienterad feedback- och förändringsprocess. Framtagandet av strategin ses som ett gott exempel på EDP - Entrepreneurial Discovery Process. Med grund i S3 har Region Norrbotten utvecklat en egen klusterstrategi som beskrivs såhär:

”Ett ekosystem inom klusterarbetet spelar en viktig roll som tillväxtmotor och främjare av innovation såväl regionalt som nationellt och internationellt i vårt alltmer internationaliserade samhälle med globala och snabbföränderliga värdekedjor. Ekosystemen samlar befintligt näringsliv och fungerar som neutrala plattformar och samverkansmiljöer där företag får tillgång till kunskap och nätverk inom näringsliv, akademi, offentliga organisationer och den civila sektorn. Ekosystemen ska bidra till att öka Norrbottens nationella och internationella attraktionskraft och därmed skapa förutsättningar för investeringar, etableringar och ökad tillväxt i företagen.”

Norrbottens S3 har även som tidigare nämnts varit ett viktigt styrdokument i samband med arbetet med att säkra medel från exempelvis ”Just Transition Fund” till norra Sverige.

RIT - Space for innovation and growth och effekten av pärlbandsprojekt.

RIT är ett ERUF finansierat projekt som pågått under 8 år (2016-2023) med målet att rymdbranschen i regionen ska öka sin förmåga inom forsknings- och innovationssamverkan mellan aktörerna inom det innovationsstödjande systemet. Det övergripande målet har varit att bidra till att stärka regionen som Sveriges ledande rymdregion. Projektet har drivits av Luleå tekniska universitet, LTU Business, IRF och Arctic Business, med stöd från OHB Sweden, SSC, GKN Aerospace, Region Norrbotten, Kiruna kommun, Luleå Kommun, Sparbanken Nord och EU.

Bakgrunden till RIT återspeglar i många avseenden den fas som vårt län står i idag vad avser en operativ grundplatta för arbetet med S3. RIT initierades bland annat för att skapa en strukturerad samverkan mellan olika aktörer inom rymdsektorn.

Finansieringen över åren har skett med ERUF genom två treåriga projekt (RIT och RIT 2021) samt en förlängning på två år. I detta sammanhang lyfts begreppet "pärlbandsprojekt" vilket betyder att projekt genomförs i följd med samma syfte och inriktning och där erfarenheter och lärdomar från tidigare projekt tas vidare för att utforma nya insatser och aktiviteter.

I rapporten *Pärlbandsprojekt: Projekt som verktyg i en långsiktig utvecklingsstrategi*¹⁴ pekar författarna på att många projekt är välskötta och att en rad aktiviteter genomförs där tydliga kortsiktiga resultat uppnås, men där det är svårt att visa på långsiktiga effekter av satsningarna, då projekten tar slut. Därför är det mer rimligt att lyckas med utveckling genom en rad projekt som följer på varandra, där tidigare erfarenheter tas tillvara, vilket bland annat VINNOVA:s långsiktiga finansieringen av Vinnväxt pekade på.

I utvärderingen av RIT¹⁵ så pekas det på att processen med pärlbandsprojekt har varit en framgång då man kunnat ta tillvara erfarenheter och lärdomar från tidigare projekt och därmed kunna arbeta långsiktigt, samt att det har funnits en tydlig progression mellan projekten i RIT-processen, med nya arbetspaket som lagts till utifrån behov som identifierats under processen. Utvärderingen pekar även på att det har funnits en öppenhet för att bjuda in nya aktörer och för att sprida resultat från processen till intressenter utanför projektorganisationen.

Enligt utvärderingen så pekas några framgångsfaktorerna fram med pärlband metodiken inom RIT. Exempel på långsiktigheten är att nya aktörer har kunnat involveras i processen allt eftersom, erfarenheter och lärdomar har spridits utanför projektorganisationen, strategiska diskussioner har förts om långsiktig finansiering och tillvaratagande och innehåll och utformning har kunnat anpassas löpande.

När det gäller potential och risker med pärlbandsprojekt pekar utvärderingen på:

- Att det finns ett lärande mellan projekten (en "progression") – inte bara på individnivå, utan också på institutionell nivå.
- Att ambitionerna höjs mellan projekten vad gäller problemformulering, omfattning, m.m.
- Nya samverkansformer utvecklas mellan strategiska aktörer, lokalt, regionalt och nationellt.
- Att det finns ett **strategiskt ägarskap** över processen – inte bara på individnivå.

¹⁴ PärlbandsProjekt-Projekt som verktyg i en långsiktig utvecklingsstrategi, spel-rapport nr 5, 2012, Andreas Sävenstrand, Lennart Svensson, Per Holmström, Mats Fred och Rebecka Forssell
¹⁵ Oxford Research - En metautvärdering av Rymd för innovation och tillväxt 2015–2023 (2023)

De pekas också på att **pärlandsprojekt kan kontrasteras med "repris-projekt"** som saknar ovanstående, det vill säga att det enbart blir en upprepning av tidigare projekt. Att pärlandsprojekt har potential att vara mer relevanta, effektiva och få större effekter än projekt som bara genomförs en gång under begränsad tid.

Riskerna med pärlandsprojekt är att relevanta aktörer exkluderas, att lärdomar och resultat inte sprids utanför projektorganisationen, att ny finansiering används för att upprepa eller upprätthålla kortsiktiga resultat och/eller att det, i avsaknad av en "exit-strategi", skapas ett beroende till projektfinansieringen som inte är långsiktigt hållbar.

6.0

Analys och diskussion

Svårt att komma igång med S3-arbetet

När det kommer till implementeringen av S3 så har det varit svårt för många europeiska regioner att komma igång. Här är Jämtlands län är inget undantag. Att få arbetet med S3 att komma i gång på ett effektivt och fungerande sätt innebär att flertalet komponenter på olika nivåer måste fungera i harmoni. Några exempel på de utmaningar som är vanligt förekommande är att **nå enighet och samverkan** mellan olika policy-nivåer och aktörer i aktörsekosystemet såsom näringslivet, civilsamhället, akademien och offentligheten och få dem att **arbete mot samma prioriterade mål och vision**.

Resursbegränsningar lyfts också fram som exempelvis där tid och kapital är två flaskhalsar framförallt för **små aktörer**. Lika så är förmågan att bygga upp robust kapacitet och kompetens i mindre regioner, är två andra delar som är utmanande faktorer i implementeringen av S3.

Den 28 november 2023 anordnades S3-forum i Barcelona med EU-kommisionen, Katalonien och S3CoP sekretariatet som arrangörer. Det medskick i huvudbudskapet från forumet var att smart specialisering som metodik ännu står sig starkt i konkurrens från andra initiativ inom EU såsom Partnerskap för Regional Innovation (PRI). Dock ska utmanare som PRI inte räknas bort. Mer om det följer senare i denna rapport.

Framgångsfaktorer

När det gällde framgångsfaktorer inom S3 gick det tydligt att utläsa i presentationerna från de olika regionerna att **väl fungerande regionala aktörssystem** är en kritisk komponent i både utvecklandet av färdigheter inom S3 liksom framförallt implementeringen av strategierna.

Resonemanget utgick mycket från den arbetsmetodik som återfinns inom EDP och där samarbetet och de olika infallsvinklarna från de olika aktörernas specialistområden, skapar ett robust ekosystem kring realiseringen av smart specialisering och bygger ett klimat som främjar och stimulerar till kunskapsutbyten, innovationskraft och kompetensutveckling. Framförallt i glest befolkade områden med små arbetsmarknader och långa avstånd blir ett väl sammanhållet aktörsekosystem extra viktigt. Detta harmoniserar även väl med det som tagits upp i OECD:s rapport

“Territorial Review - Northern Sparsely Populated Areas” från 2017. En annan viktig del som lyfts upp under S3 forumet i Barcelona var det som benämns “Knowleg Transfeer” som betonar betydelsen av att bygga upp **lärande ekosystem** och att detta återfinns som en viktig del att överbrygga de olika gapen som finns mellan mer utvecklade regioner och mindre utvecklade regioner, att **tänka bort administrativa gränser** och tänka utifrån ett europeiskt perspektiv vilket till viss del kan hänföras till initiativet med Partnerskap för Regional Innovation (PRI) och Regional Innovation Vallys (RIV). Dock kunde konstateras att Jämtlands län ännu inte ligger med i dessa sammanhang, vilket skapar inläsningseffekter för systemet att kunna dra nytta av de programinitiativ som lanseras inom dessa utmaningar.

Finansiering av innovationsstrukturer - Ett problem i Jämtlands län och i regioner med liknande näringslivsförutsättningar

När det gäller satsningar på innovationsstrukturer i länet finns det flaskhalsar och inläsningseffekter för länets befintliga aktörsekosystem vad gäller att kunna bygga innovationsförmåga och underlätta för det som i teorierna benämns som kluster och klusterinitiativ¹⁶.

Utmaningar med finansieringsmöjligheter lyfts fram som en av de absolut mest centrala delar i denna analys. Exempel är finansiering från ERUF som syftar till att stödja klusterbildningar är svårt, näst intill omöjliga att kunna realisera i länet. Problemen beror primärt på gällande regelverk och tolkningar för för statligt stöd. Ett av dessa är det regelverk som finns kopplat till kommissionens förordningen 651/2014 artikel 27¹⁷ (GBER) som styr förutsättningarna att inrätta innovationskluster och som medger att den offentliga finansieringen maximalt får uppgå till 50%, vilket gör att 50% måste utgöras av andra medel, exempelvis privata, vilket är mycket svårt att mobilisera i strukturer såsom i Jämtlands län. Problematiken har även synliggjorts inom Europaforum Norra Sverige som 2022 tog fram ett positionsdokument kopplat till detta¹⁸.

En annan utmaning för aktörssystemet idag är den nya skrivelsen som tillkom i januari 2023 i den förordning som styr regionala projektstöd. Denna innebär att projekt numera inte får avse åtgärder som omfattas av stöd enligt förordning (2022:1467) vilket avser företagsstöd. Innan 2023 var formuleringen “bör inte”. Detta medför att regionerna numera inte har stöd i förordning eller systemstöd för att bevilja projekt som mixar allmänna främjandeåtgärder, projektadministrativa kostnader och åtgärder som är företagsstöd (statsstöd beviljat med grundundantagsbestämmelse) i ett och samma ärende.

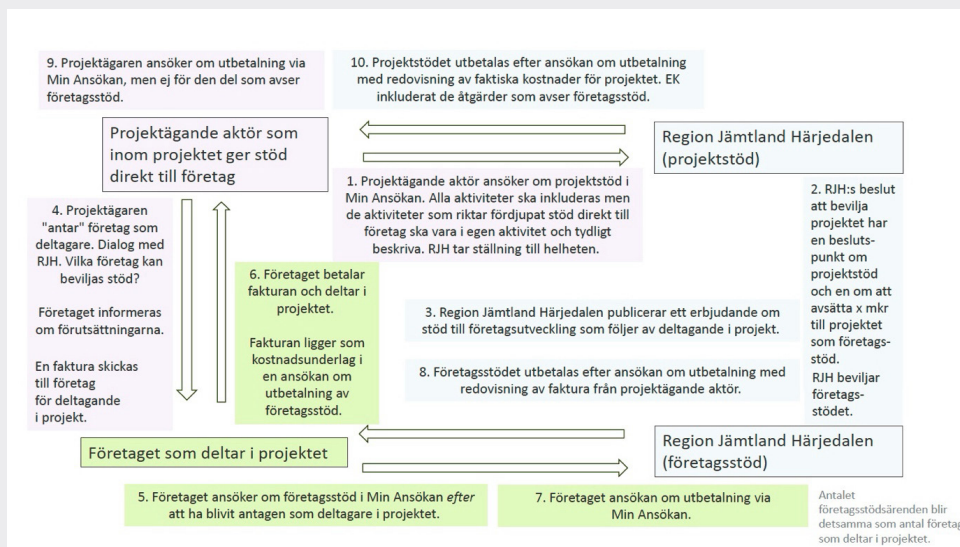
Ovan utgör kritiska flaskhalsar för aktörssystemet idag för att dels kunna utveckla kluster och stödstrukturer, samt att i projekten göra insatser för länets företag. Detta är något som negativt påverkar möjligheter till tillväxt och skapar utmaningar för länets aktörssystem att utveckla konkurrensfördelar kopplade till regionens S3 och att kunna nå en långsiktig kapacitet. Region JH har kommit med inspel för att se på om det skulle kunna finnas möjligheter att kunna låsa upp delar i problematiken som presenterades vid en workshop den 15 januari 2024. Detta är dock fortsatt i en experimentell fas.

¹⁶ VINNOVA- Kartläggning av svenska klusterinitiativ (2009)

¹⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0651>

¹⁸ Europaforum Norra Sveriges synpunkter på GBER Artikel 27 som hinder för att bygga innovationskluster i Norra Sverige (2022)

(Region Jämtland Härjedalen – Workshop 15 januari 2024)

Som tidigare beskrivits är Jämtlands län en gles befolkad geografi med stora avstånd mellan samhällen och i benämns som en lågdensitetsekonomi som saknar de agglomerationsfördelar som genereras i täta strukturer och vi kännetecknas som ett län med en begränsad handelsbas med lågt innovationsutfall och bristande integration i globala värdekedjor.

Länet har en näringslivsstruktur som består av många mikro, små och medelstora företag till skillnad mot våra grannregioner i norra Sverige som innehar ett större koncentrat av större företag. Länet är i stor grad diversifierat och småskaligt näringsliv som å ena sidan är en styrka då den regionala ekonomin inte är beroende och står och faller med en bransch, men å andra sidan ger just småskaligheten en avsaknad av starka krafter som driver utvecklingen.

Olika logiker för täta och glesa miljöer

Vår gleshet påverkar av naturliga skäl hur våra samhällen fungerar och följer en annan logik än den som gäller för täta miljöer. Det gäller exempelvis våra förutsättningar för ekonomisk utveckling, social isolering, kreativt kapital och förutsättningar för innovation. Därför bli även uppbyggnaden av innovations- och tillväxtfrämjande strukturer även annorlunda än i tät miljö där avstånden blir kortare mellan människor, företag och akademiska institutioner, offentligheten och civilsamhället, där kunskapsutbyten och informationsflöden kan ske med en större frekvens. Våra glesa strukturer behöver därför skapa **bättre förutsättningar för platsberoende innovationssystem** och där våra system även behöver integreras med andra ekosystem utanför våra länsgränser.

Samverkan inom det regionala innovations- och företagsfrämjande systemen

Redan 2021 skrev Europaforum Norra Sverige i sitt positionsdokument "Ett nationellt regionalfondsprogram som gynnar hela Sverige"¹⁹ "att det att innovations- och företagsfrämjande systemet idag är splittrat och att det nationella och mellanregionala samarbetet är begränsat.

I rekommendationerna återfinns att genom ett nära samarbete med samtliga regionala innovations- och företagsfrämjande system och regionerna kan konkurrenskraften i Sveriges små och medelstora företag stärkas. Framför allt i glesa regioner med de förutsättningar som vi har som en lågdensitetsökonomi, så finns det en stor utmaning att skapa hela innovationsekosystem inom den egna regionen. Systemen behöver stärka sin kapacitet genom nätverk utanför regionen, i högre grad än andra regioner. Vidare att arbetet med smart specialisering i dessa regioner dessutom behöver åtföljas av investeringar i kompetensförsörjning och attraktivitet, då tillgången på arbetskraft är begränsad i och med de stora avstånden.

Rollen för det regionala ledarskapet

Jämtlands län har idag flertalet utmaningar som härrör till våra geografiska förutsättningar och finansiella stödsystem. Vidare upplevs innovationsekosystemet splittrat vilket gör att aktörssystemets roller och funktioner behöver tydliggöras i en ny sammanhållen struktur och även ges kapacitet för att realisera det.

Det finns därmed ett behov för det regionala ledarskapet att finna och utveckla sin roll och funktion. Att få ledarskapet accepterat och uppbackat av aktörsekosystemet. Givet historiken och erfarenheter från tidigare Vinn-Växt initiativet Peak Innovation låg framgångarna att nå en europaledande status inom smart specialisering på att det utvecklades aktörsnära med en fokusering på näringslivs drivkrafter så att det entreprenöriella innovationsekosystemet främjas.

Vår "litenhet" gör att det när det finns ett välsmort aktörssystem så går relativt snabbt att reda ut vem man behöver kontakta i en särskild fråga, avsett sektor och man får vanligtvis snabbt svar från beslutsfattarna. Det innebär att vi i länet inte har behov av en central byggnad för vår utveckling när aktörsekosystemet fungerar, då den sker överallt i nära samverkan med de som för tillfället bäst passar för det uppkomna utvecklingsprocesserna.

Utmaningar för samverkan - flaskhalsar och inlåsningseffekter

Det återfinns ett antal utmaningar för aktörerna på den regionala nivån att mobilisera sig. Inom Smart specialisering pekar man på klusterbildningar som centrala komponenter eftersom de möjliggör ett förbättrat samspel mellan olika aktörer i innovationsekosystemet där kompetens och resurser inom specifika branscher kan konsolideras som i sin tur kan främja investeringar i innovation.

---

¹⁹ <http://europaforum.nu/?p=39735>

Här återfinns en tydlig flaskhals för länet som dels baserar sig på avsaknaden av agglomerationsfördelar, dels problematiken för finansiering av klusterbildningar.

En av de störst flaskhalsarna och inlåsningseffekterna för aktörssystemet i Jämtlands län för att kunna bygga upp robusta och effektiva samverkans- och innovationsstruktur är utmaningarna vad avser finansieringslösningar. Flertalet av de utmaningarna som framkommit från både regionala aktörer harmonierar också väl med den rapport som Sweco tog fram avseende "Hinder för samfinansiering av innovationsprojekt"²⁰

Aktörssystemet i länet har en lång historik av att vara starkt beroende av strukturfonderna för utvecklingsinsatser och där framförallt ERUF i kombination med de regionala kompensatoriska medlen (1:1) utgjort en betydande del av den medfinansiering som krävs i sökandet av olika projektinsatser. Strukturfonderna och 1:1 medel har även under en lång tid utgjort den absoluta merparten av de medel som finns tillgängliga för insatser för tillväxt och innovation inom regional utveckling vilket tydligt kan utläsas i SKR:s rapport "Finansiering av regionalt utvecklingsarbete"²¹

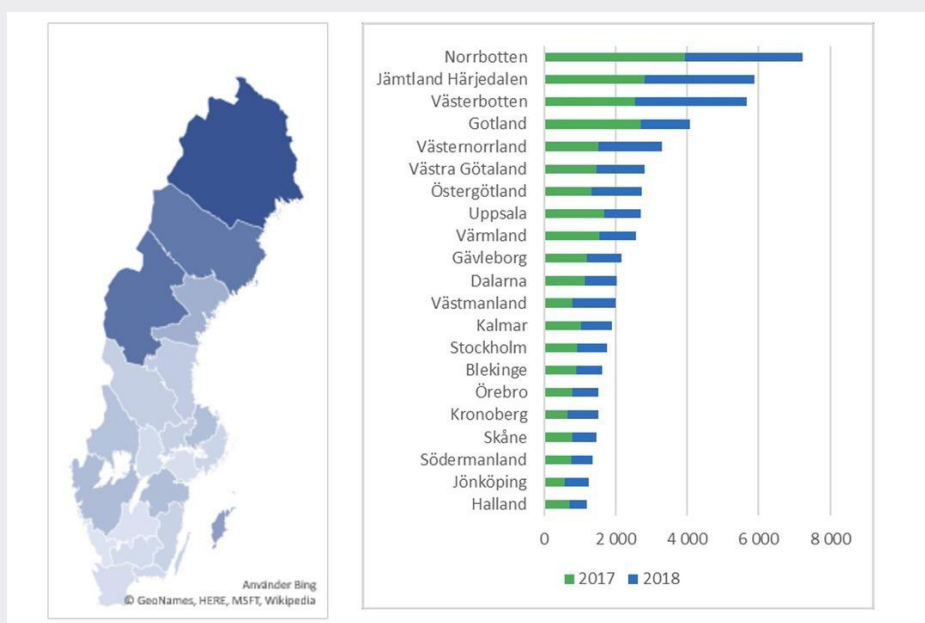
I rapporten som avser perioden 2017-2018 så ligger Jämtlands län högst vad avser de nationella, kompensatoriska anslagen liksom medel från de europeiska struktur- och investeringsfonderna. När det gäller den användningen av de egna skattemedel som Jämtlands län lagt på regionala utvecklingsprojekt eller drifts- och verksamhetsbidrag till utvecklingsaktörer ligger vi på botten där enbart Dalarna, Kalmar och Blekinge lagt mindre i absoluta tal, men där länet räknat på egna medel per invånare landar strax under mittenspannet. Avslutnings gällande konkurrensutsatta medel per invånare placerar sig Jämtland på plats 15 av 21.

---

²⁰ Sweco - Hinder för samfinansiering av innovationsprojekt - med fokus på regionala medel, europeiska regionala utvecklingsfonden och Vinnovamedel (2023)

²¹ SKR - Finansiering av regionalt utvecklingsarbete (2020)

Nedan följer en bild på utvecklingsmedelen totalt per region och invånare 2017 och 2018, kronor (källa SKR)

Fördelning utvecklingsmedel totalt per region 2018 fördelat på Kompensatoriska medel, konkurrensprövade medel, ESI-fonderna och egna medel (källa SKR)

Region	Kompensatoriska	Konkurrensprövade	ESI-fonder	Egna medel	Summa
Blekinge	46,8	6,9	58,1	3,2	114,9
Dalarna	104,0	22,4	116,9	10,0	253,3
Gotland	43,3	0,8	24,8	11,9	80,8
Gävleborg	103,1	24,3	128,5	23,3	279,1
Halland	22,2	31,3	64,0	41,1	158,6
Jämtland Härjedalen	231,9	10,6	148,7	10,0	401,2
Jönköping	40,2	44,2	115,8	47,7	247,9
Kalmar	60,7	8,2	134,1	7,5	210,5
Kronoberg	26,3	31,8	87,8	25,1	171,0
Norrbottn	342,6	228,1	182,2	67,0	819,9
Skåne	49,1	528,1	207,2	163,0	947,4
Stockholm	48,3	1 558,4	160,4	183,0	1 950,1
Södermanland	31,7	25,5	103,7	18,6	179,5
Uppsala	38,2	229,5	76,0	44,1	387,8
Värmland	137,1	59,0	60,8	28,5	285,3
Västerbotten	417,2	140,5	273,7	11,6	843,0
Västernorrland	171,4	65,0	182,0	22,8	441,2
Västmanland	45,2	185,5	93,6	12,3	336,7
Västra Götaland	106,7	1 251,4	377,0	531,0	2 266,1
Örebro	40,1	37,8	54,7	90,0	222,7
Östergötland	41,5	323,6	252,6	29,4	647,1
Summa	2 147,6	4 812,7	2 902,6	1 381,3	11 244,3

Fördelning avseende specifikt de konkurrensutsatta medlem 2018 (Källa: SKR)

Region	Horisont 2020	Vinnovas program	Tillväxtverket projmedel 1:5	Energi-myndigheten anslag 1:4	Summa
Blekinge	0,1	17,8	0,0	1,6	19,5
Dalarna	1,9	13,9	2,7	13,8	32,3
Gotland	0,2	3,2	0,0	0,4	3,8
Gävleborg	0,4	24,7	1,5	1,4	28,1
Halland	0,3	36,5	0,0	0,9	37,8
Jämtland Härjedalen	0,0	15,0	0,0	2,5	17,5
Jönköping	2,7	33,6	7,4	3,1	46,8
Kalmar	0,6	17,2	0,2	0,2	18,1
Kronoberg	5,1	11,1	1,5	6,7	24,4
Norrbottn	9,1	231,4	1,7	79,1	321,2
Skåne	49,9	376,6	3,4	132,4	562,4
Stockholm	118,1	1 136,3	79,6	388,4	1 722,4
Södermanland	1,6	15,4	0,4	31,2	48,7
Uppsala	30,2	327,7	0,9	86,5	445,2
Värmland	0,4	35,6	0,0	11,6	47,6
Västerbotten	7,9	131,6	1,7	20,4	161,6
Västernorrland	2,9	21,3	1,9	14,4	40,5
Västmanland	5,9	67,4	2,7	15,7	91,7
Västra Götaland	64,7	1 062,9	26,2	332,5	1 486,4
Örebro	8,9	28,5	8,3	1,1	46,8
Östergötland	15,2	393,5	0,0	72,5	481,2
Summa	326,0	4 001,3	140,1	1 216,6	5 683,9

7.0

Det finansiella europeiska stödsystemet i svårnavigerad förändring

Våra finansiella system för att främja innovation och innovationskapacitet befinner sig just nu inne i en intressant men svårnavigerad fas där vi kan dra slutsatser att våra tidigare förutsättningar, metoder och processer som vi arbetat utefter står inför en stor omvandling. Under de senaste åren har stora händelser skett i vår kringliggande omvärld som redan börjat påverka och kommer att påverka även Jämtlands läns positionering och framtida prioriteringar.

Några exempel är den geopolitiska oro som just nu sker i olika delar av världen. Vi har det pågående kriget i Ukraina, de eskalerande konflikterna i mellanöstern samt ett spänt läge mellan Kina och Taiwan. Sedan tidigare finns även det handelskrig som pågått mellan bland annat Kina, USA och Europa samt en världsepidemi. Det rådande konjunkturläget är ett annat. Sammantaget kommer det påverka regionerna, staten och EU att tvingas till tuffa prioriteringar i kommande budgetarbetet.

Alla dessa delar enskilt och kombinerat har skett under kort tid och får stora effekter på den globala handelspolitiken och därigenom en direkt effekt även på tillväxt- och innovationspolitiken. I de olika europeiska strategierna kan vi se en tydlig röd tråd om att Europa vill ta hem och bygga upp robusta europeiska strategiska värdekedjor för att inte vara alltför beroende av utländska värdekedjor.

Ett exempel på EU:s ambitioner att bygga upp ett med resilient EU är programmet InvestEU som lanserades januari 2021 för att främja investeringar och ekonomisk tillväxt i Europa i syfte stärka dess ekonomiska konkurrenskraft och hållbarhet. Fokus för programmet är uppsatta inom fem områden:

- Hållbar infrastruktur
- Forskning, innovation och digitalisering
- Små och medelstora företag
- Sociala investeringar och kompetens
- Strategiska investeringar

EU påbörjade att analysera värdekedjan redan under Covid-19 pandemin då industrin inom EU fick uppleva stora driftstörningar. En stor del av de komponenter som behövdes till den inhemska produktionen var beroende av utländska värdekedjor.

Baserat på detta har EU-kommissionen börjat titta mer och mer på hur beroende EU är av just utländska värdekedjor och vilka brister och gap som finns i den europeiska industrins värdekedjor och hur EU kan bli mer självförsörjande. I spåret av detta har EU-kommissionen tagit fram ett förslag som går under namnet "Strategic Technologies for Europe Plattform (STEP) och det är en plattform för EU att styra investeringar mot kritiska teknologier.

Försämring för regioner med specifika geografiska utmaningar?

En viktig del i detta och varför det troligen kan komma att påverka Jämtlands län är att initiativet innebär en omfördelning av EU:s budget där medel kommer att styras om mot andra program, snarare än att nya medel tillskjuts. Här finns det risker att den finansiering som exempelvis ERUF tillhandahåller för att stödja mindre utvecklade regioner och minska skillnaderna inom EU kan komma och försämrats, samt att återcentralisering av sammanhållningspolitiken innebär att regionerna riskerar tappa makt och inflytande.²²

Detta kan utvecklas till en kritisk flaskhals då Jämtlands län liksom andra regioner med geografiska utmaningar är beroende av medel från europeiska struktur- och investeringsfonder (ESI-fonder) för den regionala utvecklingen. Framförallt gäller det för regioner och aktörer som haft en låg eller ingen förmåga att söka eller nå framgång i finansieringsinstrument från nationella finansiärer som exempelvis Vinnova och Energimyndigheten eller europeiskt konkurrensutsatta medel från exempelvis sektorprogrammen såsom Horison. Här visar SKR:s analys på den stora förflyttning länets aktörer måste göra för att integreras bättre i den finansiella värdekedjorna inför kommande programperiod.

”En ändamålsenlig och effektiv hantering av EU-medel”

En ytterligare faktor som förstudien övergripande har analyserat och som kan komma att påverka de finansiella förutsättningarna för innovations- och företagsfrämjande strukturer i länet, är den utredning regeringens särskilde utredare Per Johansson den 15 mars lade fram avseende ”En ändamålsenlig och effektiv hantering av EU-medel²³”.

I betänkandet återfinns förslag att de regionala strukturfondspartnerskapen föreslås ersättas av strategiskt orienterade partnerskap med fokus på utlysningsskedet samt att antalet regionala program inom ERUF bör minska och att ett program med regionala indikativa budgetramar är mer effektivt och ändamålsenligt än nuvarande struktur.

En inramning

I analysen av ovan kommer även diskussionen kring PRI (Partnership for Regional Innovation). PRI är ett nytt begrepp i EU:s regional- och innovationspolitiska område. Detta lyftes bland annat fram vid ett seminarium med North Sweden European Office i Umeå maj 2023 gällande PRI, RIV och S3, samt under S3 Forum i Barcelona november 2023.

²² <https://www.euractiv.com/section/cities-regions/news/experts-cities-regions-worried-over-repurposing-of-cohesion-funds>

²³ Betänkande av Utredningen om hantering av EU-medel - (SOU 2024:22)

Skillnaden mellan PRI och S3 är att S3 har varit strategisk process där regionerna arbetat med att fokusera sina ERUF-medel på ett begränsat antal styrkeområden som baseras på komparativa fördelarna som regionen har och där ERUF-projekten ska utformas baserat på regionernas behov såsom de är uttryckta i de regionala programmen.

Detta skiljer sig mot fonder som står under EU-kommissionens direkta förvaltning såsom exempelvis Horisont Europa och där EU-kommissionens ser svårigheter med sina ambitioner att samtliga fonder bidra till genomförandet av EU:s politiska ambitioner, då de saknar inflytande över besluten om vilka projekt som finansieras.

I ambitionerna att skapa en bättre samordning av finansieringsinstrumenten på EU-nivå, vilket även till viss del kan läsas in i utredningen kring "En ändamålsenlig och effektiv hantering av EU-medel" samt InvestEU så finns det tendenser som visar på att PRI kan vara en lösning på EU:s utmaningar med samordning av program och fonder på regionala, nationell och EU-nivå. Detta skulle kunna leda till att arbetet med Smart Specialisering i regionerna i allt högre grad kommer att behöva integreras i interregionala värdekedjor och program där regioner initierar gemensamma projekt som i större grad ska ta hänsyn till i EU:s övergripande prioriteringar.

Mer om Partnerskapet för Regional Innovation (PRI)

PRI syftar till att åtgärda två huvudtyper av fragmentering i EU:s innovationssystem, vilka på olika sätt hindrar effektiviteten och omfattningen av innovationsarbete. Här är en förklaring av vad dessa innebär och hur PRI planerar att hantera dem:

1. Horisontell fragmentering av finansieringsinstrument och policyer i territorierna.

Denna typ av fragmentering innebär att olika finansieringskällor och policyer som är avsedda att stödja innovation och tillhörande områden (såsom utbildning, industri, sysselsättning, energi, transport med flera) inte är väl koordinerade eller integrerade.

PRI siktar på att mobilisera och samordna användningen av många olika finansieringskällor (som RRP, HE, ESIF samt nationella och regionala fonder) som sträcker sig utöver sammanhållningspolitiken. Genom att använda dessa medel på ett mer sammanhängande sätt kan man förstärka effekten av innovationsutgifter.

Det handlar också om att hitta synergier mellan olika områden, som forskning och innovation, företagsstöd, kompetensutveckling, infrastruktur, regleringar, och stöd för energiövergången. Genom att identifiera dessa synergier tidigt i processen kan man skapa en mer långsiktig och omfattande ram för innovation.

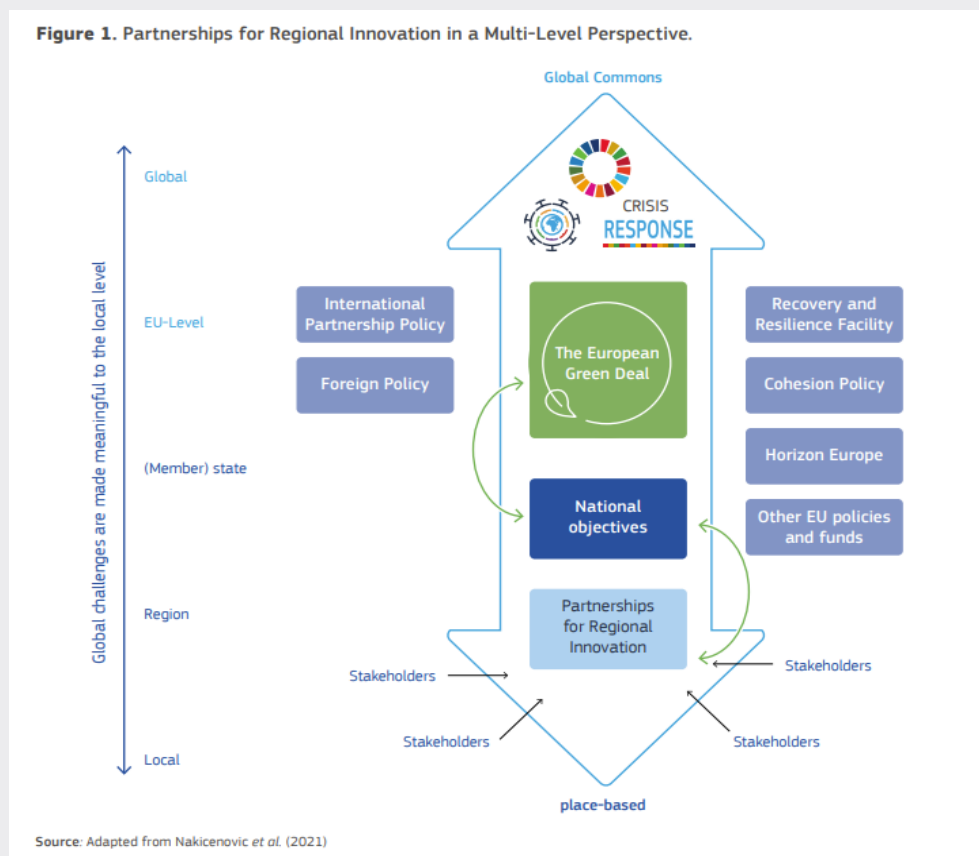
2. Vertikal fragmentering mellan regionala/nationella initiativ och EU-initiativ:

Denna form av fragmentering beskriver avsaknaden av tillräcklig samordning mellan regionala och nationella innovationsinitiativ och de som drivs på EU-nivå.

Många regioner drar inte nytta av möjliga synergier med initiativ i andra regioner, medlemsstater, eller EU i stort. PRI avser att förbättra detta genom att bygga nätverk mellan regioner för att tillsammans skapa mekanismer som minskar fragmentering och skapar länkar till hållbara europeiska värdekedjor.

PRI kommer att arbeta för att skapa samverkan med befintliga EU-initiativ som I3, Interreg, Euroclusters, och EIT KICs, vilket är avgörande för att stärka innovation på en bredare europeisk nivå.

Genom dessa åtgärder hoppas PRI bidra till en mer integrerad och effektiv användning av resurser för innovation, och därmed stärka EU:s konkurrenskraft globalt. Se illustration:

Regional Innovation Vallys

Regional Innovation Vallys (RIV) lanserades av EU-kommissionen i slutet av mars 2023 i syfte att stärka de europeiska innovationsekosystemet. RIV kan ses som ett led i EU-kommissionens ambitioner att vidareutveckla regionernas arbete med smart specialisering och främja enhetliga innovationssystem mellan regional, nationell och europeisk nivå samt minska den såkallade "innovationsklyfta" som idag finns mellan starkare och svagare regioner. Men detta menas att de mer avancerade områdena "rör sig framåt", medan mindre utvecklade regioner och medelinkomstregioner har blivit mindre innovativa i förhållande till EU-genomsnittet. Det övergripande målet är att skapa sammankopplade regionala innovationsdalar i hela EU, vilket man vill genomföra genom att bygga på strategiska områden med regional styrka och smart specialisering, till stöd för EU:s nyckelprioriteringar, vilka är utpekade i den nya europeiska innovationsagendan

Deltagande i konkurrensutsatta program

När det gäller Jämtlands län som helhet och de företagsfrämjande aktörerna så har vi hittills haft svaga kopplingar till framförallt de europeiska finansieringsprogram som ligger högre upp i värdekedjan vilket vi kunnat utläsa i SKR:s rapport "Finansiering av regionalt utvecklingsarbete"²⁴. Med detta menas att vi under åren har varit duktiga på att söka finansiering för utveckling och innovation i strukturfondsprogrammen inom vårt regionala programområde som omfattar mellersta Norrland samt i Interreg Sverige-Norge programmet (Nordens gröna bälte).

Däremot har vi ett svagt deltagande vad avser nationella ERUF samt övriga strukturfondsprogram såsom Norra Periferin och Arktis, Östersjöprogrammet, Interreg Europé. Vidare har vi även ett mycket begränsat deltagande i sektorprogrammen såsom Horisont Europa, men undantag från Region Jämtland Härjedalen som under en period byggde upp mycket god förmåga att komma åt Horisont finansiering inom hälso- och sjukvård. Horisont räknas som det mest prestigefyllda programmet för forskning och innovation inom EU. Av alla ansökningar som skickas in från hela världen är det bara mellan 1–5 procent som beviljas av EU och här låg beviljandegraden i de projekt som RJH varit delaktiga i på 66 procent.

En av de stora utmaningarna med att komma åt finansieringen från programmen som ligger högre upp i värdekedjan är att dessa nästan uteslutande kräver partners från flertalet EU-länder samt att projekten är administrativt tunga med komplicerade regelverk och ofta likviditetskrävande. Detta kräver en relativt lång tid av "lärande" i programmen innan organisationerna kommer ha utvecklat färdigheter och förmågor att själva kunna söka dessa.

Då trenderna inom EU pekar på att allt fler projektinsatser kommer kräva transnationell samverkan och där regionernas styrkeområden och komparativa fördelar ska bidra till gemensamma insatser som stödjer EU:s politik och mål är en en kritisk flaskhals att vi idag är svagt integrerade i dessa finansiella värdekedjor.

²⁴ SKR - Finansiering av regionalt utvecklingsarbete (2020)

S3 Community of Practice (S3 CoP)

I mars 2023 lanserade EU-kommissionen plattformen S3 Community of Practice (S3 CoP). Syftet med plattformen är att kunna tillhandahålla regioner (myndigheter och andra intresserade organisationer som är involverade i arbetet med smart specialisering), olika former av stöd, vägledning, möjligheter till erfarenhetsutbyte, forum för dialoger med mera inom ramen för smart specialisering.

En stor nytta av att delta i nätverken är möjligheterna för medlemmarna att kunna utbyta erfarenheter och dra nytta av den senaste kunskapen. Dessutom tillhandahåller plattformen olika typer av resurser och verktyg som kan vara till nytta för medlemmarna i deras arbete och förbättra resultatet av sina egna strategier.

Dessutom finns det EU-utlysningar där S3 CoP kan söka finansiering, såsom Regional Innovation Valley (RIV) eller Interregional Innovation Investments (I3). Inom S3CoP finns det primär tre huvudsakliga arbetsgrupper som fokuserar på Innovationspridning, Industriell transformation och Interregionalt samarbete. Här finns stora möjligheter för de regionala aktörerna att komma in i de internationella S3-plattformarna.

8.0

Handlingsplan för ett framtida samverkansprojekt för att främja smart specialisering i aktörssystemet.

Sammanfattningen av de genomgångna analyser som denna förstudie har gjort om hur flaskhalsar och inlåsningseffekter kan reduceras och förebyggas i avseendet att bygga kapacitet för länets aktörer är en mycket komplicerad process inte bara på en, utan på flera nivåer i kedjan.

Vi har i grunden våra geografiska utmaningar och symptom på en lågdensitetsekonomi. Ett beroende av ett finansieringssystem som under lång tid utgjorts av regionala medel som grundläggande förutsättningarna i arbetet med smart specialisering. Utmaningar vad avser att nå en samsyn i aktörssystemet vad gäller prioriteringarna och behovet av att finna ett accepterat regionalt ledarskap hos aktörerna.

Att ta med i analysen är de flaskhalsar och inlåsningseffekter som finns på systemnivån. För att förstå den kontexten behöver vi börja titta på systemet utifrån en makronivå och ta i beaktning både de utmaningar som finns här och nu för att utveckla färdigheter och bidra till en god styrning för smart specialisering, liksom de utmaningar som ligger i en nära framtid som det regionala aktörssystemet behöver ta i beaktning

En viktig aspekt i vad som kan bli svåra framtida inlåsningseffekter och flaskhalsar för länets aktörer att bidra till utvecklingen av smart specialisering, men där vi genom att agera nu, kan skapa oss en bättre framtida positionering.

Ansatsen tar sin början i ett makroperspektiv och en inflygning sammanhållningspolitiken. I genomgång av rapporter och analyser samt utifrån presentationerna från Europaforum Norra Sverige i april 2024 kan vi se en osäkerhet kring hur den framtida sammanhållningspolitiken kommer att utformas och där vissa analyser pekar på att vi kan stå för en allt mer centraliserad maktförskjutning både nationellt och på europeisk nivå.

Utifrån vårt världsläge med stora globala geopolitiska kriser såsom kriget i Ukraina och där utvecklingsmedel behöver kanaliseras i större utsträckning till mer fattiga och eftersläpande regioner så kommer detta av naturliga skäl sätta press på EU att prioritera i sin budget och där vi får förbereda oss på att de relativt stora regionala stöden vi har varit vana vid, och till stor del beroende av under en lång period, kommer bli konkurrensutsatta till andra prioriteringar. Vidare spelar den gröna omställningen en central roll och där den gröna nyindustrialiseringen i Norra Sverige är ett viktigt bidrag att uppfylla de europeiska målen. Det vi dock ska komma ihåg är att förutom de regioner som är extra "utsatta" på grund av exempelvis de gleshetsaspekter såsom Jämtlands län så har även tidigare "ledande" industriländer och industriregioner i Europa som inte riktigt hängit med i omställningen, har ett stort behov moderniseras och innovera till att bli klimatsmartare.

Transnationell samverkan och partnerskap för möjlighet till finansiering

Med koppling till tidigare resonemang med EU:s ambitioner att i allt större grad stärka de europeiska industriella värdekedjorna så kommer troligen även den framtida sammanhållningspolitiken där strukturfonderna och de regionala utvecklingsfonderna ligger ställa allt högre krav på att insatser ska bidra till en allt högre transnationell samverkan och att partnerskap mellan olika aktörer och nivåer mycket tydligare ska kopplas till EU:s olika instrument.

Med detta sagt så är analysen att framtida finansiering för kapacitetsbyggande och ökad innovationsförmåga behöver förflyttas upp högre i värdekedjan för att mycket tydligare bidra EU:s sammanhållande konkurrenskraft. Vidare att regionernas S3-områden kommer att bli allt viktigare i EU:s prioriteringar men att de tydligare måste se hur de bidrar, kompletterar och integreras i andra regionens styrkeområden och även har en förmåga att kunna ställa om och omprioritera för att hitta nya utvecklingsområden som bidrar till EU:s överordnade mål och strategier.

Detta speglar sig tillbaka till det som förstudien initialt beskrev, att en viktig aspekt i dagens S3-arbete är att en S3-strategi är en platsbaserad strategi som utnyttjar de specifika resurser och tillgångar som en region har och fokuserar på att vidareutveckla dem, **men** att dessa strategier samtidigt även behöver kopplas mot andra regionala, nationella eller europeiska satsningar för att de ska kunna dra nytta av varandra och bilda en helt både för den regionala innovations- och konkurrenskraften, men även EU:s gemensamma konkurrenskraft, sett ur ett globalt perspektiv.

En viktig del att ta med sig i övergången till transnationella samarbeten på systemnivå är att det dock finns komplexa utmaningar att hantera gällande exempelvis språkliga, strukturella och nationskulturella skillnader. Ett mycket intressant underlag för detta återfinns i rapporten "Gränsöverskridande Tripel-Helix-samverkan mellan Sverige och Finland²⁵" som är framtagen av Håkan Ylienpää vid Lulea tekniska universitet 2002. Analysen baserar sig på att studera projektet SISU-Piloten som handlar om att bygga ihop ett innovationssystem mellan Luleå/Norrbotten och Uleborg/pohjois.

9.0

Slutsatser

Det finns ett stort behov på regionala nivå att bygga ihop ett idag relativt splittrat aktörsekosystem vilket i mångt och mycket faller tillbaka till problemformuleringens ursprung- hur aktörssystemet bidrar till god styrning av den regionala S3 samt främja strukturomvandling, entreprenörskap och innovation på ett inkluderande sätt.

Analyserna pekar på att länet idag saknar många av de delar som behövs för ett framgångsrikt genomförande av S3 vilket mångt och mycket bottnar i vår förmåga kunna bygga upp en nog kritisk massa och kapacitet.

Kluster i en Jämtländsk kontext

Att utveckla det som i teorin är "traditionella kluster" är svårt i ett län som vårt. Dels utifrån att kulturbegreppet i sig pekar på ett sammanhang som återfinns i en mycket större kontext. Vidare att inlåsnings effekterna i finansieringslogiken utifrån nuvarande regelverk. I stället bör vi övergå och prata om mötesplatser där aktörer kan samlas kring gemensamma prioritering och där mötesplatserna tillsammans kan främja utvecklingen av fungerande och harmoniskt innovationsekosystem.

Regionala Entreprenöriella Innovationsekosystem

När det gäller Jämtlands län och dess struktur är det viktigt att i sammanhanget återkoppla till att vi är ett län som karaktäriseras av många mikro- och småföretag i olika branscher och avsaknad av stora företag samt har enbart ett högre lärosäte som räknas bland de mindre Sverige. Detta innebär att länets innovationskraft bildas i det som benämns som regionala entreprenöriella innovationssystem²⁶ (ERIS) till skillnad mot de mer traditionella institutionella innovationssystemen (IRIS). Skillnaden mellan dessa kan illustreras som nedan.

²⁵ Gränsöverskridande Tripel-Helix-samverkan mellan Sverige och Finland - Några reflektioner och slutsatser från ett pågående auktionsprojekt (Håkan Ylienpää - Luleå Tekniska Universitet 2002:51)

²⁶ Håkan Ylienpää T- The State of Innovation in Sweden and its Regions (2017)

Contrasting entrepreneurial and institutional regional innovation systems

System level	Type of system	Entrepreneurial regional innovation system (ERIS)	Institutional regional innovation system (IRIS)
	Image of the market	Ambiguous, potential collaborative space	Uncertain, risky competitive space
	Type of innovation process	Action-oriented: based on experimental learning	Planning-oriented: based on the need for overview, control and risk minimizing
	Strategies	Emergent	Planned
	Time perspective	Emergence; fuzzy vision combined with step-by-step action	Present and future; more clear vision combined with long-term planning
	Organizational structure	Organic (loosely coupled); to a large extent based on trust	Mechanistic; to a large extent based on contractual ties
	Critical resources	Entrepreneurial skills Venture capital	Management skills Institutional capital
	Decision logic	Effectuation: Taking action based on available/ accessible resources	Causation: Planning for and controlling the future
	Cooperation	Ad hoc-based, intermittent and often short-termed	Planned and long-termed
	Actor level	Critical performers	Actors: Individuals who form teams of complementary competences

(Källa: Ylinenpää 2008. In Johannisson, B. & Lindholm Dahlstrand Å. (Eds. 2008), Bridging the Functional and Territorial View of Regional Entrepreneurship and Development)

När det gäller de nationella och internationella finansieringsinstrument och program går det att urskilja att dessa tar relativt liten hänsyn till ERIS som en motor för tillväxt (d.v.s. en entreprenörsdriven tillväxt) utan ser snarare IRIS som den typen av struktur som är tillväxt drivande. Detta återspeglas även i Region JH:s inspel²⁷ till regeringens forsknings- och innovationsproposition.

I arbetet med att nå framgång inom länets S3 blir därför en viktig komponent länets förmåga att kunna ta hänsyn till att vi i stora delar utgörs av det som är symptomen för ett ERIS. Att vi utifrån våra geografiska förutsättningar har större strukturella begränsningar och kapacitet än de strukturer som i högre grad kan nytta sina agglomerationsfördelar. Därför bör **aktörsdriva utvecklingsarenor** prioriteras som kan stöda utvecklingen inom de prioriterade styrkeområdena och främja en samverkan i gränslandet mellan dessa och där inkrementella/stegvisa innovationer kan utvecklas och även bidra till att styrkan med ett diversifierat näringsliv.

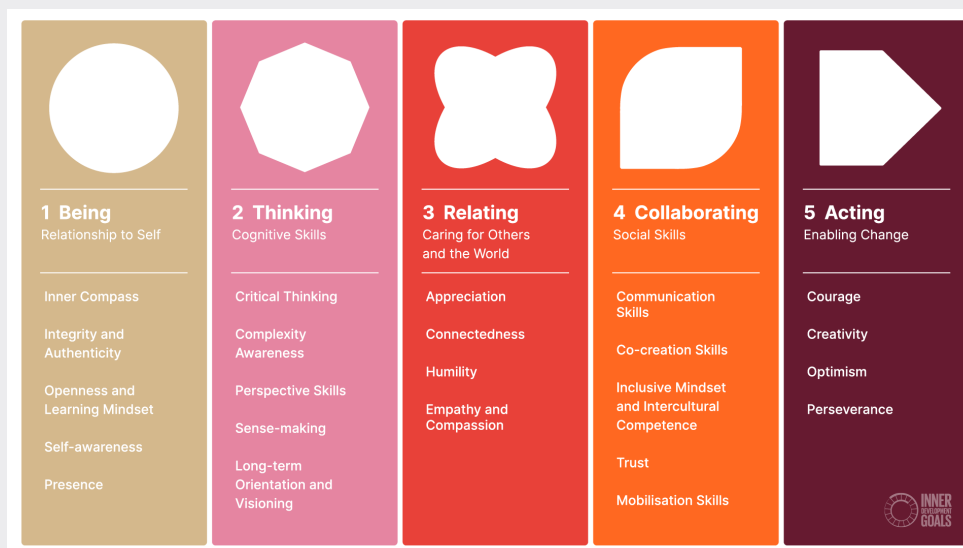
Inner Development Goals – En dimension för realisering av Agenda 2030

Agenda 2030 strategin utgör ett fundament i transformationen till hållbara samhällen. Vår personliga inre medvetenhet och våra mänskliga beteenden utgör en central komponent för strategins realisering. Som en respons på detta initierade 2019 Jakob Trollbäck och Hannah Boman från The New Division tillsammans med Erik Fernholm från 29k ramverket Inner Development Goals (IDG). Detta har utvecklats i samarbete med ett antal akademiska partners såsom Handelshögskolan i Stockholm, Stockholms universitet, Karolinska institutet och Lunds Universitet och företag som Ikea, Ericsson, Stena Line, Google vilka idag arbetar med IDG i exempelvis ledarskapsprogram och rekryteringsprocesser.

²⁷ Region Jämtland Härjedalen - RS/475/2023

Ramverket IDG syftar till att se på hur strategisk kommunikation och fokus på mänskliga aspekter skulle kunna accelerera arbetet med uppfylles av de 17 hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Utgångspunkterna var att det vi behöver göra i den yttre världen, mycket tydligare måste ta hänsyn till medvetenhet om våra inre personliga förmågor för att individer behöver utvecklas för att kunna ta till sig hållbarhetsmålen.

IDG bedöms i analysen i denna förstudie kunna bidra som en intressant komponent i det samskapande utvecklingsarbete inom S3.

Ett S3-pilotprojekt

Som ett förslag till färdplan är att se på en S3-pilot för aktörsystemet att påbörjan resan att skapa och utveckla aktörsdriva plattformar inom styrkeområdena där aktörer ges förutsättningar att bygga kapacitet och samlas kring prioriteringar. Dessa plattformar kan ses som de **operativa noderna** för att skapa "verkstad" av de regionala strategierna, då dessa aktörer är de som besitter den bästa expertis inom de olika områdena och är oftast intermedieärorganisationer för företagen.

Horisontellt vad avser insatser för att på systemnivå att arbeta med att reducera flaskhalsar och inlåsningseffekter som återfinns idag är förslaget att en **funktion etableras** för att främja möjligheterna till samarbete mellan dessa plattformar för att **stimulera interaktion och kunskapsutbyte**.

Funktionen ska även kunna ses som ett verktyg för plattformarna för att kunna **dela resurser** som är svåra för de olika aktörerna att ha "in-house" idag, såsom kunskap och expertis om finansieringen. Vidare så kan även denna funktion fungera som ett "**house of brands**" och en **katalysator** för aktörerna att bli bättre **integrerade** i de europeiska programmen och agera som en förespråkare för länet och de organisationer som är aktiva inom plattformarna. Denna funktion harmonierar med primärt med denna förstudies analys av att hitta vägar för att integrera det regionala aktörssystemet och innovations-ekosystemet på nationell och internationell nivå för att hitta skalfördelar.

I kunskapsinhämtningen och analysen av materialet i denna förstudie står det alltmer klart att vi högst troligen kommer få se en allt större konkurrens om utvecklingsmedel framöver. Vi ser en mer centraliserad styrning både på nationell och europeisk nivå. Trenderna pekar också på att från europeiskt håll vi se en allt större grad av samverkan över regiongränser och över nationsgränser för att skapa ett mer robust och konkurrenskraftigt sammanhållet EU. Vårt läns aktörer är idag dåligt integrerade i de nationella och internationella programmen och fonderna.

Rekommendationen är att påbörja en **integreringsresa** (nationellt och internationellt) för att hitta skalfördelar och samarbetsytor med andra aktörer inom både norra Sverige och övriga NPSA-området som delar liknande geografiska utmaningar. Att se på hur aktörssystemet kunna påbörja uppbyggnaden av ett **ekosystem som inte är regionalt begränsat utifrån de administrativa gränserna** utan snarare **funktionell** och integrerat med andra regioner. Detta harmoniserar även väl med de politiska betänknaderna som Europa Forum Norra Sveriges rekommenderade 2021 i positionsdokumentet "Ett nationellt regionalfondsprogram 2021–2027 som gynnar hela Sverige" och den skrivelse som lyder att "...glesbefolkade områden sällan kan skapa hela innovationsekosystem inom den egna regionen, utan behöver stärka sin kapacitet genom nätverk utanför regionen, i högre grad än andra regioner.

Genom ett sådant initiativ skulle aktörssystemet på ett bättre sätt kunna utveckla färdigheterna för smart specialisering samt bidra till det som benämns god styrning genom att utbyta kunskap och lära av andra, nationellt och internationellt. Som ett bidrag till det regionala utvecklingsarbetet med smart specialisering så skulle en insats som ovan beskrivit även främja en av grundpelarna i smart specialisering vad avser transnationell samverkan och kunskapsutbyte där aktörssystemet skulle kunna stödja det regionalt utvecklingsansvariga. Insatsen skulle även skapa potential att **förflytta det regionala ekosystemet positionering** genom att komma in sammanhang och bli mer relevanta för de europeiska fonderna, både sammanhållningsfonderna och sektorfonderna på europeisk nivå genom uppbyggda partnerskap.

Detta skulle kunna vara en väg framåt för att låsa upp nuvarande inlåsnings-effekter och flaskhalsar samt även ges möjligheter att genom en bredare regionalöverskridande samverkan mellan aktörer, se om det kan väga upp den avsaknad vi har av agglomerationsfördelar. Vidare skulle funktionen kunna vara en **dörröppnare in till S3 Community of Practice (S3 CoP)** och stödja aktörers medverkan i S3-plattformarna samt framtida deltagande i utlysningar kopplat mot PRI och RIV.

Rekommendationerna ligger även väl i linje med OECD rekommendationer från 2017²⁸ som redan då pekade på att länet måste bli bättre på att sammankoppla små och medelstora företag med innovations och affärsnätverk på nationell och internationell nivå för att identifiera nya marknads- och FoU-möjligheter, samt att involvera små och medelstora företag i nationella program för innovation och kompetensutveckling.

Mission-oriented approach

Utformningen av båda ovan initiativ rekommenderas även att utgå från ett mission-oriented approach²⁹ för att tydligt adressera att det handlar om en systemtransformation för att möta samhällsutmaningar där de regionala S3 strategiernas bidrag ligger i fokus. Det exempel på detta är Västerbottens Roadmap for Smart Economic Transformation³⁰ och arbetet med skräddarsydd mission.

En bubblare - försvar och NATO

Under förstudiens arbete har en stor unik händelse skett i Sverige som kommer att påverka Jämtlands län stort - inträdet i NATO. I januari 2024 publicerades rapporten Strategisk inriktning för försvarsinnovation³¹ där bland annat Försvarsminister Pål Jonsons pekar på betydelsen av samverkan mellan sektorer utifrån det globala säkerhetsläge, citat: "För att framgångsrikt möta denna förändring behövs partnerskap mellan det offentliga och privata, i synnerhet med målet att föra samman lärosäten, myndigheter och industri i ett så kallat trippel-helix format."

I sitt anförande skriver försvarsministern även att "Regeringens försvarsinnovationsinitiativ innebär en flerårig utvecklings- och förändringsprocess där stat, näringsliv och akademi har viktiga roller att spela. Att leda den tekniska utvecklingen och omsätta forskning och utveckling till försvarsinnovationer är avgörande för försvarets operativa förmåga och en stark säkerhetspolitisk position." Den 12 januari 2024 deltog även förstudien vid Trøndelagsmøtet 2024 där grön omställning och säkerhet och beredskap var i fokus.

Det som kan konstateras från mötet var att förutom grön omställningen är försvarsfrågan den trenden som kommer att påverka Jämtlands län i stor utsträckningen för en lång tid framöver. Den 26 april genomfördes också med möte Vinnova i Stockholm där frågan kring innovationssystem med koppling inom innovation inom Dual use, d.v.s utveckling av produkter, tjänster och processer med användningsområden som både är avsedda för civila och försvarsmässigt ändamål.

²⁸ OECD - Territorial Reviews: NSPA Areas 2017

²⁹ <https://www.vinnova.se/m/missions/>

³⁰ S3 Västerbotten Roadmap for Smart Economic Transformation (2023)

³¹ <https://www.regeringen.se/contentassets/38380ae279be406a9775a6d54002503e/strategisk-inriktning-for-forsvarsinnovation.pdf>

Men koppling till tidigare OECD rapport från 2017 - "Territorial Reviews: Northern Sparsely Populated Areas" avseende länets styrkeområden så pekades där det arktiska klimatet i de norra regionerna pekades ut som absolut fördelar i ett internationellt perspektiv där länet har en konkurrensfördel inom exempelvis test och utveckling av tjänster och produkter med koppling just till klimatet.

Att skapa en utväxling på länets komparativa fördelar gällande just det arktiska klimatet, glesheten och vårt geografiska läge, kan det finnas ett oslipat potentiellt framtida regionalt styrkeområde för att erbjuda testbäddar för dual-use innovation, där nya finansieringsmöjligheter skulle kunna öppna sig via försvarsfonderna. Rekommendationen i denna förstudie är att även detta utreds utifrån ett aktörsperspektiv för att se vilka möjligheter detta skulle kunna skapa för länets diversifierade näringsliv och hur det kan driva investeringar inom innovation och forskning och skapa nya affärsmöjligheter.

11

Källförteckningar (utöver det som anges i direkt i rapporten)

- European Commission - Joint Research Centre - Partnerships for Regional Innovation Playbook (2022)
- SKR - EU:s fonder och program 2021–2027 (2023)
- Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi - Regioner och regional utveckling i en föränderlig tid (2022)
- WSP - Strukturanalys för Jämtlands län regionala utvecklingsförutsättningar i Jämtland Härjedalen (2019)
- OECD - Territoriell utvärdering av nordliga glesbefolkade områden, OECD (2017)
- Arctic Smartness - implementing smart specialisation in Lapland (<https://arctic-smartness.eu/>)
- Vinnova - Missionsorienterad innovation – en handbok från Vinnova (2023)
- Region Norrbotten - Norrbottens ekosystem – Betonar på samspelet mellan aktörerna från olika samhällssektorer (2023)
- Region Norrbotten - Loket – Klusteranalyser av Rymd-Komposit -Gruva- Fordonstest (2022)
- Region Norrbotten - Smart Specialisering i Norrbottens strategi (2022)
- Program för smart specialisering i Jämtland Härjedalen 2021-2027 (2020)
- Tillväxtverket - Strategi för smart specialisering (<https://tillvaxtverket.se/tillvaxtverket/guiderochverktyg/guiderochverktyg/strategiforsmartspecialisering.6309.html>)
- SKR - Ställningstagande avseende EU:s sammanhållningspolitik efter 2027 (2024)
- Europeiska kommissionen- Sammanhållning i Europa på väg mot 2050 (2022)
- Region Kronoberg - Strategi för Smart specialisering i Kronoberg 2021 - 2027 (2021)
- Region Värmland - Värmlands forsknings- och innovationsstrategi för hållbar smart specialisering 2022–2028 (2021)
- Regeringskansliet - En ny organisation för förvaltning av EU-medel SOU 2024:22 (2024)
- JRC Science Hub – Implementation Smart Specialisation strategies Handbook (2016)
- OECD - Innovation-driven Growth in Regions: The Role of Smart Specialisation (2013)
- OECD - Evaluation of the Academy for Smart Specialisation (2020)
- VINNOVA - Entreprenöriellt experimenterande och samverkan i innovationssystem (2019)